

Biografisk text från 1874

Astronomen Tycho Brahe

Biografi:

Astronomen Tycho Brahe

– Återutgivning av text från 1874

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-217-6

Copyright © 2016 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I den här e-boken får du veta mer om den danske astronomen Tycho Brahe.

Du får en kort beskrivning av hans uppväxt och hur han blev en av världens mest kända astronomer.

Den här texten publicerades ursprungligen 1874 i den svenska tidskriften "Svenska Familj-Journalen" med rubriken "Tycho Brahe". Texten publicerades anonymt.

Den här e-boken publicerades på sajten e-boksforlaget.se i april 2016.

Du får gärna länka till den här e-boken eller skicka vidare e-boken till vänner och bekanta. Du får till och med ladda ner den och sprida den vidare på din egen sajt eller blogg – men då kan vi inte göra eventuella ändringar, rättelser eller kompletteringar.

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

Astronomen Tycho Brahe

Den här texten publicerades ursprungligen 1874 i den svenska tidskriften "Svenska Familj-Journalen" med rubriken "Tycho Brahe". Texten publicerades anonymt.

Det fanns en tid, då vetenskapen och dess idkare icke såsom nu betraktades med aktning, utan med misstro och vanvördnad, en stormig och orolig tid, då värjan och sporrarna voro den enda prydnad, som anstod mannen af ädel börd. Från dessa dagar möter oss bilden af en man, som i många afseenden trädde framom sin tid och djerft bröt med dess ensidiga riktning, men som likväl redan under sin lefnad förvärfvade sig en ryktbarhet, den ingen samtida vetenskapsidkare ernått. Han utmärkte sig också i en vetenskap, som har hem i alla länder, och därför utbredde sig hans berömmelse så hastigt. Vi meddela här en kort skildring af denne mans lif.

Tycho Brahe föddes den 14 December 1546 i Skåne, der hans fader Otto Brahe var herre till Knutstorp; i sitt äktenskap med Beata Bille hade denne tio barn, af hvilka Tycho var det äldsta. Kort efter sin födelse upptogs han af farbrodern Jörgen Brahe och hos honom vårdades han med mycken omsorg och kärlek samt erhöll sedermera

en lärd uppfostran, då han alltifrån barndomen visat stor böjelse för studier. Äfvenså förvärfvade han sig tidigt färdighet i att skrifva latinsk vers, och begagnade denna senare till att uttrycka sina känslor vid hvarje tilldragelse i hans lif, som gjorde något intryck på honom. Tycho var icke tretton år gammal, då han kom till universitetet i Köpenhamn för att studera filosofi, men en, kort derefter inträffad solförmörkelse, som blifvit temligen noggrannt beräknad på förhand, framkallade plötsligt hans intresse för astronomien, som han studerade några år till dess hans farbror år 1562 beslöt att sända honom till Leipzig för att studera juridik. Till hofmästare på denna resa erhöll han den bekante A. S. Wedel, hvilken, fastän han blott var ett par år äldre än Tycho, höll ett så vaksamt öga på honom, att han måste till honom aflägga noggrann räakenskap för det rikliga understöd, som han fick från sin farbroder, men hvilket han helst velat begagna till anskaffande af astronomiska instrumenter och skrifter.

Hans håg för astronomien var emellertid för stark för att kunna bekämpas; han studerade juridik om dagen, men observerade himlakropparna om natten, och på detta sätt lefde han trenne år i Leipzig, till dess han på sin farbroders önskan reste hem för att träffa denne, innan han begaf sig ombord på danska flottan. Tyvärr skulle han här hafva sorgen att mista denne sin välgörare, som tillsatte lifvet genom en olyckshändelse, och denna förlust påskyndade hans återresa, så att vi i början af år 1566 finna honom ifrigt sysselsatt med observationer i Wittenberg, hvarifrån han senare, i anledning af en farsot, begaf sig till Rostock. I denna stad fortsatte han oafbrutet sina studier, till hvilka en månförmörkelse, som han bebådat i en latinsk dikt, gaf honom rikt stoff.

Vistelsen i Rostock hade dock i annat afseende ett mindre be-

hagligt inflytande på hans lif, ity att det var här, som han råkade i tvist med en dansk adelsman, och hvaraf följden blef en duell, i hvilken Tycho miste ett stycke af näsan. För att dölja denna förlust lät han af hopsmålt guld och silfver göra sig ett stycke lösnäsa, hvilken limmades fast vid den stympade delen, och sedan bar han alltid litet gummi i en dosa för att kunna fästa det lösa stycket.

Efter flere års vistande i nämnda städer, drog han år 1569 till Augsburg, i hvilken stad han genast fann sig så väl, att han beslöt sig för att qvarstanna derstädes i längre tid. Härtill hade han ock så mycket mera anledning, som bröderna Haizel på sitt landtställe strax utom staden läto inrätta åt honom ett observatorium, och genom detta väckte han en sådan uppmärksamhet och blef i så hög grad föremål för allas omtalande, att ingen någorlunda bildad man lemnade Augsburg utan att ha beundrat den unge danske adelsmannens instrumenter. Detta erkännande stod i en skärande motsats till den ljumhet, hvarmed hans fädernesland betraktade hans verksamhet, och redan på den tiden hade den planen nära nog kommit till mognad hos honom, att för alltid stanna i utlandet, så framt han icke under året 1570 förlorat sin far och derigenom sjelf blifvit herre till Knutstorp, hvilket föranledde honom att resa hem. Nu uppehöll han sig i flere år i Skåne, men tillbragte tiden mera på Herrevads kloster hos sin morbror Sten Bille, än på Knutstorp, emedan han satte mycket värde på denne sin frändes umgänge och dessutom der fick inrättadt ett kemiskt laboratorium, en sysselsättning, som allt ifrån hans vistelse i Augsburg synes hafva haft en öfvervägande betydelse för honom för ögonblicket. Astronomien hade dymedelst så när mist en af sina ifrigaste idkare, så framt icke Tycho till nämnda vetenskaps fromma den 11 November 1572 öfverraskats af

att i stjernbilden Kassiopea upptäcka en ovanligt klar stjerna, som i glans öfverträffade Sirius. Han fortsatte oafbrutet sina iakttagelser öfver denna stjerna och medtog sina anteckningar, då han följande vår reste till Köpenhamn, för att framlägga dessa för sin vän professor Pratensis. Här erhöll han nu lifliga uppmaningar att låta utgifva sina iakttagelser i tryck, då de stodo i skarp motsats till de köpenhamnska lärdes okunnighet i astronomien; men detta afslog han bestämdt, synnerligast af det skäl, att det efter dåtidens tro icke passade sig för en adelsman att låta trycka en bok. Men då han vid sin hemkomst till Skåne mottog åtskilliga skrifter, som rörde den nya stjernan och innehöllo idel orimligheter, så öfverlät han åt Pratensis att utgifva hans arbete, som strax väckte stort uppseende så väl hemma som i utlandet. Men hans håg stod åter till att resa, och efter att hafva öfvervunnit flere hinder begaf han sig på våren 1575 till landtgreffen Wilhelm i Cassel, hvilken var en stor beundrare af honom, och derifrån öfver Frankfurt till Basel, genom Schweiz till Italien, tog återvägen öfver Regensburg, der han öfvervar kejsar Rudolf den andres kröning, samt uppehöll sig något i Augsburg, der han hade glädjen att finna den himmelsglob färdig, som han för fem år sedan låtit börja förfärdiga.

Genast vid sin hemkomst fick han mottaga flere bevis på sin konungs bevågenhet, i det Fredrik den andre icke allenast gaf honom en årlig lön af fem hundra riksbanksdaler, utan öfverlemnade honom ön Hven till förläning, på det att han der skulle kunna inrätta sig ett observatorium. På denna ö reste sig inom loppet af fyra år det berömda Uranienborg, som både med hänsyn till byggnadssätt och plan var så herrligt, att det på hvarje tid skulle ha väckt ett ovanligt uppseende. Bakom en tio alnar hög vall, längs med hvilken lopp flere

rader af träd och allehanda andra trädgårdsanläggningar, låg sjelfva byggnaden. Rikt inredda rum, hvori stodo massiva och prydliga möbler, fängslade den besökandes öga vid inträdet i detta slott; hvarje rum var ändamålsenligt använt. Men mest intresserade det dock att få följa den gästfrie värden till biblioteket och upp i de små tornen, der hans instrumenter voro uppställda och der han med beredvillighet för hvarje gäst förklarade deras betydelse och användningssätt. I denna borg hade han under mer än tjugo år ett kärt hem, antingen han tillbragte tiden i sin husliga krets eller sysselsatte sig med sina studier. Till att göra honom familjelifvet behagligt bidrog icke litet hans hustru Christina, som han hade äktat år 1573, oaktadt hon var af bondehärkomst och han af denna anledning fick uppbära många förebråelser af sin släkt. Uti idkandet af astronomien, kemien och läkarevetenskaperna voro de många studerande honom behjpliga, som från utlandet kommo till den berömde mannen för att utbilda sig under hans ledning. I det dagliga umgänget var han städse munter och upprymd, och icke sällan lät han sin qvickhet spela; teg han, så såg hans ansigte mycket allvarligt ut, men det var i följd af de fasta drag, som detta erhållit genom den oafåtliga tankeanstängningen. Såsom adelsman tälde han icke någon förnärmelse, och i hans hus måste allt rätta sig efter honom, och det äfven då han mottog besök af konungar och furstar, hvilket på denna tid rätt ofta hände.

Men till olycka för Tycho Brahe dog Fredrik den andre redan 1588; i honom förlorade han sin bästa beskyddare. Förnämligast på inrådan af sin gemål drottning Sophia hade Fredrik den andre alltjemt tillerkänt Tycho flere och flere intägter, på det att han derigenom skulle kunna oberoende fullfölja sina planer. Vål hade han i riksrådet, som styrde landet under Christian den fjerdes minderårig-

het, flere gynnare, hvilka förskaffade honom sex tusen riksbanksdaler af statskassan till att betäcka en skuld, som han ådragit sig genom anläggningarna på Hven samt förärade honom några gårdar vid Farvegaden i Köpenhamn, ungefär der Vartou nu ligger, för att inrätta ett observatorium. Ja, Christian den fjerde sjelf aflade ett besök på Hven, hvarigenom det goda förhållandet med hofvet ännu för en tid bibehölls och stärktes. Men det dröjde icke länge, innan afunden och förtalet fingo öfverhand derstädes; man fråntog honom efter hand åtskilliga af hans inkomster; man utsatte honom för kränkningar, såväl offentliga som enskilda, och då regeringen slutligen undandrog honom det understöd, som blifvit honom lofvadt till underhållet af hans astronomiska instrumenter, så stod honom intet annat öfrigt, än att lemna Hven. I April 1595 flyttade han således med familj och lärjungar till Köpenhamn, dit han medförde största delen af sina instrumenter. Emellertid stannade han här blott ett par månader, ty rikshofmästaren Christoffer Walkendorf begagnade under konungens resa i Tyskland sin ökade myndighet för att hämnas en gammal förolämpning. Han skickade därför två temligen okunniga män till Hven för att undersöka de kvarlemnade instrumenterna, och då de förklarade dessa för onyttiga och hela inrättningen för en kuriositet, så blef följden häraf, att Walkendorf nekade Tycho att begagna sig af observatoriet vid Farvegaden och förbjöd honom jemväl att der anställa kemiska experimenter. Sålunda tvangs han att lemna staden, och seglade då till Rostock, dit han också förde sin familj. Härifrån skref han till konungen och utvecklade skälen, hvarför han rest; och om än detta bref var affattadt i försigtiga och hofsamma ordalag, så måtte det dock icke ha vunnit konungens bifall, emedan denne i sitt svar förebrådde honom hans brist på vördnad. Efter en kort

vistelse i Rostock reste han till den lärde Henrik Ranzau i Wandsbeck, der han erhöll många tillbud från utländska furstar, af hvilka han antog det från kejsar Rudolf den andre om att komma till Prag. Kejsaren mottog honom mycket nådigt, gaf honom tretusen gulden i fast aflöning förutom flere obestämda inkomster samt lät inrätta ett nytt Uranienborg och ett kemiskt laboratorium på slottet Benach, till hvilka anstalter han erhöll tillåtelse att kalla medhjelpare åt sig. Bland dessa var också den berömde Johannes Kepler, hvilken det efter Tychos död förunnades att utgifva de bekanta planet-tabellerna, på hvilka denne hela sitt lif hade arbetat. Han lät nu sin familj komma till sig, och skickade sin äldste son till Hven, för att hemta de instrumenter, som ännu qvarstodo der. Dock synes han icke ha trifts väl på sin nya vistelseort; sitt gamla fädernesland kunde han icke glömma och därför hade han aldrig någon ro. Han förföll derigenom i en vresighet och ordkarghet, för hvilken ej ens hans käraste omgifning förmådde kurera honom. Längre skulle detta tillstånd dock icke räcka, ty på hösten 1601 föll han i en häftig sjukdom, och efter några dagars smärtsamt lidande afled han den 24 Oktober i sitt femtiofemte år. Med stor prakt blef hans lik bisatt i Theiner-kyrkan i Prag, och öfver grafven lät hans familj uppsätta ett monument, på hvilket hans bild var inhuggen i full rustning under en tafla med inskriptioner.

Kejsarens ynnest sträckte sig icke till Tychos familj; hans instrumenter såldes, hans lärjungekrets skingrades. Mycket bättre gick det icke i hemmet. Hven gafs efter hans bortresa i förläning till åtskilliga adelsmän, hvilka läto byggnaderna förfalla, till dess de alldeles nedbrötos för att byggnadsmaterialierna skulle kunna användas på andra ställen, och redan år 1652 hade hvarje synligt spår af Tycho Brahes anläggningar försvunnit. – Men ett säkrare minne har han

rest sig i sina observationer och i de många förträffliga anteckningar, som ännu finnas förvarade på prent, och dessa skola till evärdeliga tider bära vittne om att han i sanning uppfattat sitt valspråk: »Icke blott synas, utan vara.»

Tycho Brahe.

Slottet Uranienborg på Hven.

Viktiga ord och personer

Aln.

Längdmått. En aln är 59 cm.

Bille, Steen Clausen.

[1527–1586] Dansk militär och domare verksam i Skåne. Deltog i Nordiska sjuårskriget. Drev ett stort antal stora egendomar i Skåne, bland annat Herrevads kloster och Näsbyholms slott. Är i dag mest känd som morbror till astronomen Tycho Brahe.

Brahe, Jörgen.

[1515–1565] Dansk amiral som bland annat deltog i slaget vid Öland 1546. Dog 1565 när han räddade den danske kungen Fredrik II från drunkning. Uppfostrade sin brorson Tycho Brahe.

Brahe, Otto.

[1518–1571] Danskt riksråd och adelsman. Ägde bland annat skånska Knutstorp och halva Karsholm. Var en av Kristian II:s förtrogna men bytte sedan sida och arbetade då för Fredrik I.

Fredrik den andre.

[1534–1588] Kung av Danmark och Norge från 1559 till sin död 1588. Led de sista åren svårt av malaria, en sjukdom som förvär-

rades av hårt drickande.

Christian den fjerde.

[1577–1648] Kristian var kung över Norge och Danmark från 1588 till sin död 1648. Är mest känd för sina militära misslyckanden, bland annat Kalmarkriget 1611–1613 och Trettioåriga kriget.

Kepler, Johannes.

[1571–1630] Tysk matematiker och astronom. Arbetade som assistent till astronomen Tycho Brahe. Är mest känd för teorierna ”Keplers lagar” om planeternas rörelser.

Pratensis, Johannes.

[1543–1576] Dansk läkare och professor. Betraktades som en av sin tids främsta medicinska experter trots att han bara tjänstgjorde vid Köpenhamns universitet i några år. Var även en ansedd forskare när det gäller matematik och astronomi. Är i dag mest känd för det förord han skrev till en av Tycho Brahes första verk.

Rantzau, Henrik.

[1526–1598] Holsteinsk författare samt ståthållare över Schleswig och Holstein. Skrev flera viktiga verk, bland annat ”De origine Cimbrorum” (1594) och ”Tractatus astrologicus” (1593).

Rudolf den andre.

[1552–1612] Tysk-romersk kejsare från 1576, österrikisk ärkehertig från 1576, ungersk kung 1572–1608 samt böhmisk kung 1575–1611. Var mycket intresserad av vetenskap och konst och samlade dåtidens främsta forskare och konstnärer vid sitt hov i

Prag, bland annat Tycho Brahe, Johannes Kepler och Adriaen de Vries.

Walkendorf, Christoffer.

[1525–1601] Dansk adelsman och riksråd. Var en av det danska rikets mest inflytelserika män och tjänstgjorde bland annat som rikshovmästare och ståthållare i Livland.

Wedel, Anders Sørensen.

[1542–1616] Dansk historiker och författare. Är mest känd för sin översättning av historieskildringen "Gesta Danorum" från latin till danska.

Fler böcker: E-boksforlaget.se

Om du gillar e-böcker om historia så kommer du att gilla utbudet hos E-boksforlaget.se

Det här förlaget är specialiserat på utgivning av äldre texter om arkeologi, resor och biografier.

Alla titlarna går att hitta hos de flesta e-bokhandlare, i iTunes samt på många bibliotek.

Här är några exempel på titlar:

Klassiska deckare

- "Sherlock Holmes: »Gloria Scott»"
- "Sherlock Holmes: Beryllkronan"
- "Sherlock Holmes: De fem apelsinkärnorna"
- "Sherlock Holmes: De rödhårigas förening"
- "Sherlock Holmes: Den avhuggna tummen"
- "Sherlock Holmes: Den blå karbunkeln"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna brudgummen"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna kapplöpningshästen"
- "Sherlock Holmes: Blodbokarna."
- "Sherlock Holmes: Det spräckliga bandet."
- "Sherlock Holmes: Den grekiske tolken"

- "Sherlock Holmes: Musgraves ritual"
- "Sherlock Holmes: Det gula ansiktet"
- "Sherlock Holmes: Det hemlighetsfulla mordet vid skogssjön"
- "Sherlock Holmes: Den hemlighetsfulla patienten"
- "Sherlock Holmes: Börsmäklarens biträde"
- "Sherlock Holmes: En skandal i Böhmen"
- "Sherlock Holmes: Krymplingen"
- "Sherlock Holmes: Lorden och hans rika amerikanska brud"
- "Sherlock Holmes: Mordet i Reigate"
- "Sherlock Holmes: Tiggaren med den kluvna läppen"

Arkeologi

- "Solgudens yxa och Tors hammare"

- (1899)
- "Hällristningarnas ålder" (1869)
- "Feniciska kolonier i Skandinavien" (1875)
- "Hällristningar på Kinnekulle" (1892)
- "Forntidens perioder" (1892)
- "Hur gamla är hällristningarna?" (1869)
- "Bohusläns bygdeborgar" (1909)
- "Bohuslänska hällristningar" (1879)
- "Fynden i Troja" (1878)
- "Förbindelse mellan Skandinavien och vestra Europa före Kristi födelse" (1889)
- "Svear och götar under folkvandringstiden" (1905)
- "Husaby kyrka" (1899)
- "Hällristningarna i Järrestad" (1881)
- "Nordens fartyg från hednatiden" (1872)
- "Anmärkningar rörande figurteckningar från forntiden" (1842)
- "Grafkistor af klufna och urhålkade stockar" (1894)
- "Den svenske solguden och den svenske Tyr" (1906)
- "Skånska fornminnen" (1853)
- "Ölands fornminnen" (1874)
- "Tors hammare" (1872)
- "Våra fornminnen – vad de lära oss" (1916)
- "Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden" (1901)
- "Förstörda fornminnen i Bohuslän år 1924"

Djur & natur

- "Svenska djur i folktron" (1898)

- "Skäggets historia" (1893)
- "Kattens kulturhistoria" (1882)
- "Djurens sömn" (1889)
- "Katten i forntida Egypten" (1889)
- "Ett dygn på månen år 1870"
- "Orkidéernas historia" (1894)
- "Blomsterspråket" (1888)
- "Sveriges hundraser" (1880)
- "Guide till biskötsel" (1885)

Kulturhistoria

- "Midvinterns solfest" (1894)
- "Julen på 1870-talet – Skildringar och illustrationer i svenska tidskrifter"
- "Om julens härkomst" (1899)
- "Julen i Skåne på 1820-talet"
- "Nyaste och tillförlitligaste Drömboken" (1918)
- "1870-talets bästa tips för frisyr och utseende"
- "Lyxens historia" (1870)
- "Gaffelns historia" (1889)
- "Kanalbyggen på planeten Mars" (1888)
- "Vårt solsystem" (1878)

Resor

- "Ett besök i Venedig år 1878"
- "Strandgatan i Visby år 1879"
- "Resa på Dalslands kanal år 1877"
- "Nyköpings slott" (1877)
- "Ett besök i Marstrand år 1882"
- "Min resa i Blekinge och Kalmar år 1854"
- "Resor med luftballong år 1873"

- "Runlejonet i Venedig" (1871)
- "En utflykt på Mälaren år 1871"
- "Skildring af Vestergötland år 1882"
- "Kalmar slotts historia" (1880)
- "Ett besök i Södertälje år 1881"
- "En färd på Donau år 1882"
- "Ringmuren i Visby" (1874)
- "Fredrikstens fästning och Karl XII" (1879)
- "Petras helgedomar" (1921)
- "Ett besök i Boxholm år 1885"
- "Skildring av Riseberga klosterruiner" (1874)
- "Borgholms slottsruin" (1878)
- "Rundtur i södra Frankrike år 1880"
- "Ett besök på Djurgården sommaren 1868"
- "Sigtunas tidiga historia" (1872)
- "Helgeandskyrkan i Visby" (1878)
- "Norrköpings historia" (1871)
- "Ett besök i Waxholm år 1870"
- "Vadstena slott" (1875)
- "Skildring av Island" (1870)
- "Besök på Gripsholms slott år 1895"
- "Ett besök i Rom år 1870"
- "Besök på Helgoland år 1874"
- "Guide till Uppsala år 1875"
- "Kyrkoruinen S:t Katarina i Visby" (1877)
- "Gripsholms slott" (1877)
- "Ett besök i Strängnäs år 1874"
- "Ett besök i Visby år 1906"
- "Bohus fästning" (1869)
- "En resa på Rhen år 1866"
- "Ett besök i Ystad år 1872"

Svensk geografi

- "Märkliga orter i Sverige" (1883)
- "Skildring av Värmland år 1882"
- "Skildring av Dalälven år 1876"
- "Skildring av Ångermanland 1882"
- "Skildring av Bohuslän år 1882"
- "Skildring av Dalsland år 1882"
- "Skildring av Närke år 1882"
- "Skildring av Öland år 1882"
- "Skildring av Stockholm år 1882"
- "Skildring av Västmanland år 1882"
- "Skildring av Härjedalen år 1882"
- "Skildring av Gästrikland år 1882"
- "Skildring av Jämtland år 1882"
- "Skildring av Göteborg år 1882"
- "Skildring av Halland år 1882"
- "Skildring av Blekinge år 1882"
- "Skildring av Gotland år 1882"
- "Skildring av Södermanland år 1882"
- "Skildring av Östergötland år 1882"

Vikingar

- "Vikingatidens Lund och Birka" (1909)
- "Jomsvikingarnas saga" (1888)
- "Fyndet av vikingaskeppet i Gokstad år 1880"
- "Hervars och Hedreks saga" (1888)
- "Carl Larssons Uppsala-tempel" (1908)
- "Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner" (1880)
- "Sverige och vikingafärderna västerut" (1924)